

Les millors obres de les lletres gironines (60)

L'obra de Prudenci Bertrana és rellevant, ens hem ocupat anteriorment de *Naufrags* i *Josafat* (Dominical del **Diari de Girona** del 12 de juny del 2022 i del 18 de febrer del 2024, respectivament) i ara toca una trilogia important i d'alt nivell. Prudenci Bertrana dedica cada volum de la trilogia *Entre la terra i els núvols* a un espai, tot seguint un ordre cronològic: la muntanya i el camp gironí, la capital Girona i Barcelona. Un periple trist, marcat per les dificultats econòmiques perquè viure de l'escriptura creativa és molt complicat. Passa dificultats. La venda de quadres l'ajuda però no amb dignitat. Quan explica que no pot comprar medicines ni pagar el metge s'asseix un dels millors clímaxs emocionals de la literatura catalana. El periodisme serà una petita solució en una vida de patiment.

La primera novel·la de la trilogia, *L'hereu*, fou un sotrac per a les lletres catalanes. Apareix per Sant Jordi del 1931, s'exhaureix i per Sant Jordi del 1933 torna a aparèixer en segona edició. Lloada i premiada (premi Creixells), és reeditada immediatament. Un èxit editorial i de crítica. El març del 1932, *El Diluvió* anuncia un banquet d'homenatge dels intel·lectuals per la novel·la. Parlen Ruyra, Sa-garra... Deu n'hi do! La narrativa catalana del moment amb Bertrana assolí un alt prestigi i avui es recorda encara i se l'homenatja amb els valuosos premis de novel·la que porten el nom de l'escriptor i se l'estudia bé des de la Universitat de Girona

La trilogia fou tot un esdeveniment. Seguí sense la força i l'èxit del primer volum, *L'hereu*. Mentrestant, Bertrana ha escrit el segon volum i *El vagabund* és considerat abans de sortir com a obra cabdal de l'autor, atès que un periodista assisteix a la lectura d'amics, com era habitual aleshores, i la considera la millor obra de Bertrana, i així ho escriu.

L'hereu té dues edicions de Catalunya (1931 i 1933), altres a Selecta (1947 i 1965), Edicions 62 (1990) i la recent del 2016 de les tres. D'*El vagabund* la primera a Catalunya (1933), les obres completes de Selecta (1965) i encara Edicions 62 (1985), Planeta (1988) i la recent d'ela geminada (2017). La tercera, *L'impenitent*, a Dalmau Jover (1948), Selecta (1965), i en la col·lecció conjunta, de Destino i Edicions 62, Llibres a Mà (1988) més la darrera també d'Ela geminada. Tant de bo pogués ser disponible a les biblioteques d'instituts i, especialment, que el professorat la conegués per fer la funció de pont amb noves generacions.

Les opinions han estat molt interessants i les trobem en les mateixes edicions. Aurora Bertrana, al pròleg de les obres completes, retola l'obra de «gran poema naturalista» i ho comenta amb encert: «Per a Bertrana, escriptor, aquests detalls no tenien importància, i en la novel·la *L'hereu*, encara menys. El drama de *L'hereu* és la pèrdua de l'heretat, l'inconsolable enyor

Entre la terra i els núvols

Aquesta trilogia és formada per tres novel·les que s'encavalquen cronològicament: «L'hereu», «El vagabund» i «L'impenitent». El protagonista és el mateix escriptor, Prudenci Bertrana, en l'alter ego Innocenci Aspriu. Prosa exquisida, digna d'assaborir com un plat tradicional fet amb tota cura. Una visió interior carregada de descripcions acurades, mots sempre esmolats i elegància general en l'escriptura, diàlegs sucosos en l'aflorament de les més íntimes sensacions. Bertrana en estat pur.

Una vida íntima en tres novel·les

 Josep Maria Figueres

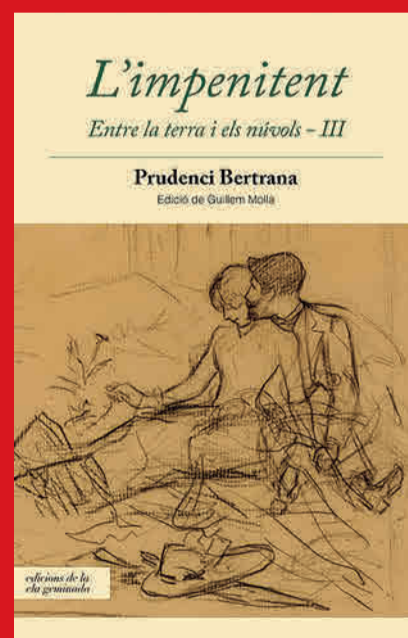
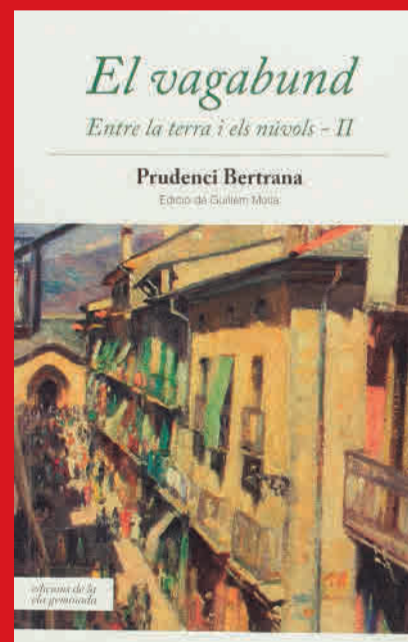
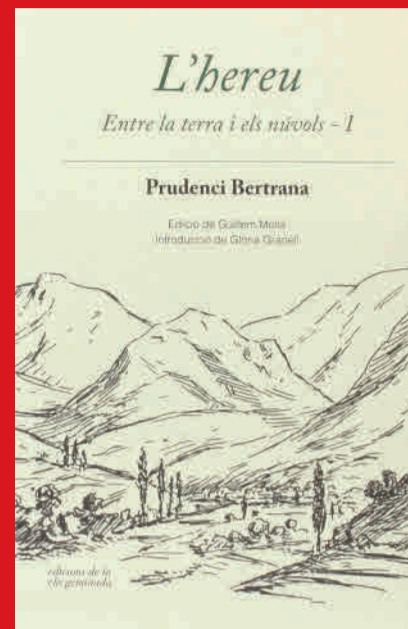
d'Innocenci Aspriu, és a dir, de Prudenci Bertrana.»

Glòria Granell, al primer volum de la recent edició d'Ela geminada, en fa una racional disseció. Molts altres crítics en parlen: Tomàs Roig i Llop, etc. Maurici Serrahima escriu a *El Matí* i en llibres com *Dotze mestres*, on considera la trilogia com l'obra cabdal de l'autor i una aportació de primer rengle en la literatura narrativa catalana. Ho veu com una sola novel·la i al marge dels trets, bàsics és clar, autobiogràfics, pensa que Innocenci Aspriu és l'heroi d'una gran «novel·la».

Xavier Pla, director de la bona biblioteca que Ela geminada dedica encertadament a l'autor (quan els *Impromptus* i una antologia d'articles periodístics?), escriu a la *Revista de Girona*: «Bertrana es presenta públicament amb ressentiment perquè no se sent prou valorat com a escriptor ni reconegut com a periodista, se sent víctima dels sectors més retrògrads de la societat i se sent un incomprès per la seva concepció gairebé sacerdotal de l'art i profètica de l'artista.»

Manuel de Montoliu en el seu breviarí crític a *La Veu de Catalunya* també afinadament assenyala el 1933, comentant *El vagabund*: «Innocenci al final de la novel·la, se'n va a Barcelona, remuntar encara més en l'aire la seva volada pels núvols.» Més que tanmateix terra serà fang... «Arist» al mateix diari destaca però com pàgines molt remarcables la mort del gos, simple i ben glossada, el comentari sobre les campanes de Girona...

La postguerra fou dura. A la mort de Prudenci Bertrana el 1941, amb 74 anys, Destino li dedica un petit espai i diu com amb els estris anava a pintar a la vora de la plaça de Catalunya, «*enamorado del arte*», però el fang de la misèria dels anys trenta el va deixar ben enganxat en els foscos quaranta quan no pot publicar en català...

2016/2017

Apareixen els tres volums a la Biblioteca Prudenci Bertrana dirigida per X. Pla a les Edicions de la ela geminada

«El consell de guerra va efectuar-se a la sala de banderes de la Caserna de Sant Domènec, a les darreries del mes de gener, un matí fred i brúfol. A l'escalfapanxes de la sosdita sala cremava un gran foc. Aspriu hi comparegué puntualment a l'hora anunciada, acompanyat de Fresneda i Delavila. Més tard hi anaren alguns altres amics i coneguts en qualitat de públic. El primer militar que es presentà després de l'arriada de l'acusat fou el jutge amb el foli del procés sota el braç. Vestia d'uniforme, amb sabre i esperons i tot el pit ple de creus. N'hi havia tantes al costat esquerre que no se li veia un fil de roba i, a la dreta, estaven les sobrants. El bigoti refilat amb cosmètic, el cabell llustrós, tirat enrere i les botes ben cirades, completaven l'efecte decoratiu i el feien semblar més apersonat, més guerrer, més magnífic. El tribunal estava format per un comandant, sis capitans de la guarnició local i per un tinent coronel del cos jurídic vingut de Barcelona.

El comandant actuava de president, els capitans, de vocals, i el tinent coronel, d'assessor. Aquest últim va situar-se a la dreta del primer. El fiscal i el defensor ocuparen sengles taules situades una enfront de l'altra, una a cada costat de la sala. Entre aquestes, i un poc més endavant, hi havia la del jutge. Es col·locaren sense cap mena de cerimònia. Tots ells havien anat entrant molt tranquil·lament, amb l'aire reposat del que es fica a casa seva i no es proposa pas fer res d'excepcional. Es comportaven amb els estranys d'una fàisó correcta i gentil. Saludaven amables, feien dur cadires per als que estaven drets, actuaven, en fi, com veritables hostes, no sols del paisanatge que havia seguit el processat, sinó del processat mateix.

Un fragment Consell de guerra a Girona

Prudenci Bertrana patí un consell de guerra per la reproducció d'un article, fet habitual en el periodisme del moment, d'un altre mitjà el qual també l'havia manllevat d'un tercer. Terroritzat per l'arbitrarietat, ho narra amb un toc d'interiorisme d'alt nivell. Passà una setmana a la presó, el condemnaren a sis mesos i a la fi no hagué d'acomplir la pena. El patiment, però, fou d'alta intensitat.

El banc que li destinaven estava una mica lluny de l'escalfapanxes i l'escalfor de les flames a penes l'aconseguia, per la qual cosa Innocenci - a qui els nervis feien ésser fredoluc - intentà de canviar-lo de loc. Però era un banc primitiu, de caserna, construït d'una fusta revinguda, massa llarg i feixuc per a remenar-lo un home sol. Per això el coronel, en veure que Innocenci agafava el banc per un extrem, ell el pengué per l'altre. Aquesta espontània i generosa acció deixà encisats els que la presenciaren. En veritat que era una cosa excepcional de veure com un militar d'alta graduació, en funcions de

jutge, vestit de mitja gala, enganyat d'entriquells, amb el coll rígid dintre el de la guerrera i de la tireta emmidonada, amb les muscleres metàl·liques, amb les polaines testes, amb unes sabates justes i amb les mans enguantades, tenia encara humor per arrapar-se a la pota d'un banc i estirar amb delit, a fi d'estalviar al reu un esforç muscular. A cada estrebada, les creus, les medalles, el sabre i els esperons dringaven sorollosament. (...)

Amb tot Aspriu mirava els seus jutges amb desconfiança, amb un rancor especial, profund, que mai no havia sentit i semblava eixir de les rels de la seva naturalesa. L'instint li advertia qui de tots ells era el més perillós, qui de tots ells representava amb més braó i més hipocresia l'urc i el despotisme posat al servei d'una mesquina venjança, organitzada per un vergonyós contuberni, provincial, d'estaments antitètics.

El cor li deia que es malfiés de l'assessor vingut de la Capitania General. Era un home jove, esvelt i distingit. Vestia un uniforme sobri i servava una actitud reservada de personatge privilegiat que empunya el timó de la justícia i sap el rumb que cal seguir. Els altres, llevat d'un parell o tres, adoptaven un aire ambigu. Estaven allí per disciplina, sense interès a condemnar ni a absoldre, però atents a la correcció que sobre d'ells pogués caure, si no obraven rectament. I el cas, en veritat un poc alarmador, era que ningú no sabia ni podia sospitar que entendrien, per obrar rectament, els superiors jeràrquics del cos judicial. Quant al comandant, que presidia, feia cara de bona persona. Gras i petit, procurava mantenir-se en una postura digna, que no desmentís la importància del seu càrrec.»

La història del periodisme del primer terç de segle des de dins

Els dos darrers volums de la trilogia s'ocupen força de periodisme, hi apareixen les revistes literàries de Girona de les quals és col·laborador el protagonista, el diari republicà que dirigeix i pel qual serà castigat en el consell de guerra i, finalment, els dos setmanaris barcelonins del famós editor López. Prudenci Bertrana (1867-1941) comenta la premsa literària gironina, a *El vagabund*, en un marc de capellans lletraferits i joves catalanistes de casa bona amants de la gaia festa dels Jocs Florals amb redaccions en menjadors benestants. També, i important, la direcció d'un periòdic, una activitat diguem-ne professional, tot i que no donava ni per malviure. Així assumí, segons la seva filla Aurora, per raons de subsistència la direcció del diari *Ciudadanía*, a la novel·la *Reivindicación*. El gener del 1911 tindrà el famós consell de guerra, divulgat per Lluís Costa i per Camina Portell a *Capçalera* i la *Revista de Girona*, respectivament, tot i que ningú ha anat a

Segòvia a cercar el lligall ni a altres arxius militars.

Bertrana té una intensa relació amb el periodisme, articles i cròniques a *L'Esquella*, crítiques de teatre i els *Impromptus* a *La Veu*, articles a altres mitjans com *El Poble Català*. Gairebé tres mil textos que constitueixen una visió literària del món anterior a la guerra civil. Al Simposi sobre els Bertrana, pare i filla, organitzat per l'IEC i editat el 2019, hi ha força informació al respecte així com al web, i és d'esperar que la tesi doctoral de Judit Pujol (2023), dirigida per Xavier Pla, pugui aparèixer publicada atès el seu valor cultural, periodístic i social.

A *Ciudadanía* com a director ha d'omplir el diari, i les tisores estaven penjades del sostre, com es veu al film *Park Row* (1952) que explica aquest periodisme de Nova York però arreu es feien servir cada dia. Bertrana, doncs, retalla i copia, tranquil perquè altres diaris de Madrid també han publicat l'article en quies-

tió. La sorpresa serà seva, se'l deté, empresona i condemna a sis mesos de presó aplicant la Llei de Jurisdiccions que s'havia dictat per reprimir l'auge del periodisme catalanista i liberal i no fou abolida fins el 1931. La lògica no existeix, les publicacions de Madrid no seran afectades, però a Girona, sigui per l'auge catalanista polític, sigui per les revoltes federals, carlistes... cal anar amb cura i s'actua.

Pràcticament tota la novel·la *El vagabund* és amb aquests rerefons de revistes literàries i poètiques, *Llum!* A la novel·la i especialment el consell de guerra que es descriu minuciosament. A *L'impenitent*, amb l'acció a Barcelona, el periodisme serà el dels setmanaris humorístic-polítics fundats per Innocenci López Bernagossi de la dinastia dels López de la Llibreria Espanyola, a la novel·la Pau Garcia. Els setmanaris seran *La Barromba* i *El Fanalel*. Bertrana n'explica, amb una extraordinària capacitat descriptiva, els ambients de les tertúlies, els personatges que hi apareixen com Santiago Rusiñol, no els cita però els comenta molt bé, les rutines del treball periodístic, els espais llòbrecs de treball, soterranis i magatzems...

1931-1933-1948

Primera edició de la trilogia.

